

CBV CAHIER 1 - 2003

culturele
biografie
De postmoderne archivaris
vlaanderen

PATRICK VAN DEN NIEUWENHOF

culturele
biografie
vlaanderen vzw

Steunpunt voor archiefinstellingen,
erfgoedcellen en musea

| Inleiding

In diverse middens, en lang niet alleen de wetenschappelijke, wordt de term postmodernisme regelmatig gebruikt. Zo ook in archiefkringen. De introductie van deze term werd en wordt nu eens enthousiast dan weer afwijzend onthaald. Maar wat betekent het postmodernisme voor het beroep van archivaris. De scope van dit artikel is 'de postmoderne archivaris' inhoud te geven, in een volgend artikel zal dieper ingegaan worden op de consequenties van deze theorieën op de archiefpraktijk. De titel van het artikel is enigszins misleidend en de auteur kan onzorgvuldigheid in de keuze van de titel verweten worden.

Ten eerste valt het immers op dat 'de' als bepaald lidwoord gebruikt wordt, dé archivaris in het enkelvoud. Dit geeft de indruk dat er maar één soort archivaris bestaat. Archivarissen in openbare en privaatrechtelijke archiefdiensten, documentbeheerders, conservatoren, ... worden daardoor ondergebracht onder één noemer. Dit geeft aanleiding tot een uniformisering van het takenpakket van een archivaris en diens activiteiten ongeacht de verscheidenheid aan ideeën, methodieken, tijd en ruimte. Dat archivarissen op een vergelijkbare manier werken is een feit, maar dit herleiden tot één taakomschrijving zou afbreuk doen aan de verscheidenheid die de huidige archiefwereld typeert.

Ten tweede wordt de term 'postmoderne' gebruikt. Het gebruik ervan lijkt wel een hype. Wie niet postmodern denkt, krijgt de stempel 'old-fashioned'. Tegenstanders verwijten postmoderne denkers letterlijk alles met de grond te willen gelijk maken. Vraag is of beide opvattingen het bij het rechte eind hebben en of verzoening niet mogelijk is?

Ten derde roept de term 'archivaris' bij heel wat mensen de connotaties 'oud', 'stoffig', 'saai', 'wereldvreemd' op. Is dit terecht? Welke is het aandeel van de archivaris zelf in het percipiëren van een archivaris door het grote publiek? En hoe kunnen we als archivaris hier zelf aan werken?

Tot slot een beschouwing bij de titel in zijn totaliteit 'de postmoderne archivaris'. Het is niet de bedoeling van het artikel te komen tot een eenduidige definiëring, wel wordt nagegaan welke betekenissen gehecht kunnen worden aan de postmoderne archivaris. Al naargelang de context zullen deze theoretische reflecties een andere invulling krijgen. Met de soms vage bewoordingen, nuances en kritische bedenkingen, wil dit artikel eerder een discussietekst zijn, dan wel een afgerond 'te nemen of te laten' visie.

| Global Village versus Casino Society

Het dominante paradigma van de archivaris lijkt nog steeds: het uittekenen en controleren van een archiefbeheersplan met als doel de bewaring van authentieke, originele en betrouwbare documenten. Hiertegenover staat dat de complexiteit en de dynamiek van onze wereld in relatief korte tijd dramatisch is toegenomen. Verschillende interpretaties over de toekomst van onze samenleving staan soms diametraal tegenover elkaar. De Canadese media-theoreticus Marshal McLuhan introduceerde het concept van 'the Global Village' als gevolg van de ruime verspreiding van de radio in de jaren '20 van de vorige eeuw, waardoor het mogelijk werd sneller en accurater op de hoogte te zijn van wat in de rest van de wereld gebeurde.¹ Momenteel staat de term 'Global Village' voor de 'community of netizens' op het wereldwijde web. Het betreft een digitale samenleving in welke iedereen met elkaar verbonden is en online, zodanig dat geografische grenzen niet langer meer relevant zijn. Deze vorm van samenleving wekt de indruk dat door de globalisering alles beheers- en controleerbaar is. Een heel ander beeld krijgen we bij Castells' 'Casino Society': we weten steeds minder goed welke knoppen we in welke volgorde moeten indrukken om een beoogd effect te bereiken.² In zo'n 'Casino Society' weten we vandaag niet welke data morgen van belang zullen zijn, komen die data letterlijk van overal vandaan en wordt de gemiddelde geldigheidsduur van die data steeds korter. De complexiteit en de analysekaders nemen toe en geven de samenleving een beeld dat niet meer eenduidig is.

| De zwarte gaten in de archivistiek

Ook de archivistiek en de wereld van archivariissen ontsnappen niet aan deze maatschappelijke ontwikkelingen. Sinds de publicatie van Derrida's 'Archive fever' in 1995 worden heel wat vraagtekens geplaatst bij de tot dan geldende archivistische grondslagen, principes en de maatschappelijke positie van archivariissen.³ Voor Derrida is niet zozeer de tekst of het stuk van belang. Door deconstructie ontwaart Derrida de 'zwarte gaten' in de tekstuele gegevens van een document. Zodoende kunnen de sporen die aan de basis liggen van dat document achterhaald worden. In dezelfde lijn geven Arlette Farge in 'Le goût de l'archive'⁴ en Marie-Anne Chabin in 'Je pense donc j'archive'⁵ een genuanceerd beeld over het gebruik van de term 'archief' en de betekenis van archieven voor de samenleving.

In de theoretische discussie over de rol van archieven en archivariissen in een snel evoluerende samenleving, is het belangrijk na te gaan wat deze instellingen en organisaties in het verleden al betekend hebben. Archivariissen kunnen en mogen niet berusten in een a priori en algemeen aanvaarde maatschappelijke profielomschrijving, die grotendeels gestoeld is op de theoretische kaders van vooraanstaande archivariissen. Belangrijker is te weten hoe archiefgebruikers en -vormers ons zien. In deze zoektocht naar de eigenheid en identiteit is het nodig om de historiek van de rol van de archivaris te bestuderen. Eens een gedegen historisch beeld van de archivaris is gevormd dan kunnen toekomstige lijnen en accenten gedefinieerd worden. Opvallend is dat diegenen die de geschiedenis van het archiefwezen beschrijven, zelden de archivaris zelf in beeld brengen. Uitzondering in deze is Derrida met zijn genoemde publicatie 'Archive fever'. Derrida plaatst het archief na grondig etymologisch onderzoek op de kruising tussen de maatschappij (the place) en de wetgeving (the law). Of anders gesteld: "The meaning of 'archive' ... comes to it from the Greek *arkheion*: initially a house, a domicile, an adress, the residence of ... the archons, those who commanded. The citizens who thus held and signified political power were considered to possess the right to make or to represent the law... the archons are first of all the documents' guardians ... they are also accorded the hermeneutic right and competence ... these documents in effect speak the law: they recall the law and call on or impose the law."⁶ Derrida's omschrijving van de archon, voornamelijk diegene die zich bezighoudt met het bewaren van documenten voor de rest van de burgers, vertoont grote gelijkenissen met de moderne opvattingen over het beroep. Tijdens de beginperiode van de archiefwetenschap in de 16de eeuw en zelfs vandaag nog, wordt de archivaris

¹ McLUHAN (M.), *The global village: transformations in world life and media in the 21st. century*, Oxford University Press, 1992, 240 p.

² Het concept van 'Casino Society' wordt in navolgend werk geïntroduceerd: CASTELLS (M.), *The power of identity: the information age – economy, society and culture*, Part 2, Blackwell Publishers, 1997, 352 p.

³ DERRIDA (J.), *Archive fever: a freudian impression*, University of Chicago Press, 1998, 114 p.

⁴ FARGE (A.), *Le goût de l'archive*, Paris, Seuil, 1989, 152 p.

⁵ CHABIN (M.-A.), *Je pense donc j'archive*, L'Harmattan, 207 p.

⁶ DERRIDA (J.), *Op. Cit.*, p. 2.

geplaatst tussen het volk en de wetgeving als bewaarders van fundamentele rechten en plichten. In de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd stonden archivariissen in dienst van de toenmalige machtsheren. Hoewel dit vandaag niet meer het geval is, blijft toch de functie vaak dezelfde. Het bewaren van documenten, niet langer meer van koningen of machtsheren maar van ambtenaren, blijft de belangrijkste functie van de archivaris in een organisatie. De functies van de archivaris in de samenleving waren en zijn ingegeven door enerzijds de politieke en culturele randvoorwaarden en anderzijds een onderdeel in het behoud van de machtsstructuren.⁷ Hoewel het hier gaat om externe factoren die de functie van de archivaris bepalen, kan een soortgelijke houding ook teruggevonden worden in de archivalistische literatuur. Het handboek van Muller, Feith en Fruin van 1898 vormt de eerste mijlpaal in de geschiedenis van de Westerse archivaliek.⁸ Dit betekent echter niet dat er voordien geen aandacht besteed werd aan theorievorming, maar het handboek heeft als verdienste dat het voor de eerste maal een systematisch overzicht biedt van de gangbare opvattingen. Belangrijkste bijdragen van het handboek zijn: de definiëring van het begrip archief, de ondeelbaarheid van archieven, het respect voor de fonds en het herkomstbeginsel. Het handboek is voornamelijk gebaseerd op de ervaring van de auteurs met middeleeuwse archieven, waar een sterke hiërarchie aanwezig is en het stabiele administraties betreft. De archivaris wordt in hun visie een passieve rol toebedeeld, het zijn in de eerste plaats bewaarders van archieven. In dezelfde lijn is Sir Hilary Jenkinson te situeren. In 1922 verscheen zijn "Manual of Archive Administration".⁹

Fundamentele visie op archieven als ondeelbaar bewijs en de visie op de archivaris als bewaker van dat bewijs. Documenten zijn het natuurlijke bijproduct van de administratie en het bewijs van transacties, waardoor achteraf geen wijzigingen meer mogen gebeuren. Bewaren zoals ze bedoeld en opgesteld zijn, vormt de leidraad voor de archivaris. Jenkinson bevestigt de rol van de archivaris als 'bewaarder', 'keeper' van archieven, er kan geen sprake van zijn dat de archivaris zich gaat bezighouden met bijvoorbeeld selectie. Vanuit een meer actieve houding blijven echter de fundamentele opvattingen van 100 jaar geleden de basis voor de archivalische praktijk van vandaag. Archieven als ondeelbaar geheel, archieven als bewijs van (trans)acties en archieven als eenduidige betekenisdragers kleuren de activiteiten van hedendaagse archivariissen.

Eén van de belangrijkste onderzoeksgroepen in deze is het InterPARES-project. De aanzet werd gegeven in 1989 met de artikelenreeks "Diplomatics: new uses for an old science".¹⁰ Deze theoretische studies waren voor de University of British Columbia, Archival and Information Studies, de aanleiding om de concepten zoals in de studies ontwikkeld, concreet te gaan vertalen. Doelstelling van het UBC-project of voluit "The preservation of the integrity of electronic records" was het definiëren van criteria voor de creatie, de omgang en preservatie van betrouwbare en authentieke documenten. De medewerkers werkten nauw samen met het US Departement of Defense Records Management Task Force met als doel de definiëring van criteria voor Records Management Applications (RMA). Het resultaat was de DoD 5015.2 standaard. In de tweede fase van het UBC-project concentreerden de onderzoekers zich voornamelijk op de lange termijn bewaring van statische elektronische documenten. De uitvoering heeft duidelijk aangetoond dat een internationale dimensie nodig was omwille van de omvang en de complexiteit van het project. Verschillende onderzoekers met academische maar ook commerciële achtergrond, kwamen voor het eerst samen in juni 1998 in Washington. Tijdens de conferentie werd het UBC-project omgedoopt tot InterPARES ofwel "International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems". De officiële start vond plaats op 1 januari 1999 en eindigde in 2001. InterPARES 1 focuste zich in de eerste plaats op de preservatie van de authenticiteit van documenten die niet langer meer nuttig zijn voor de dagelijkse werking. De belangrijkste output van deze groep is de publicatie van het rapport "The long - term preservation of authentic electronic records: findings of the InterPARES Project" in september 2002. InterPARES 2: Experiential, Interactive and Dynamic Records ging van start op 1 januari 2002 en loopt door tot december 2006. Het uitgangspunt verschilt fundamenteel van InterPARES 1:

- it will address issues of reliability and accuracy in addition to issues of authenticity, where InterPARES 1 was only concerned with authenticity,
- it will address them throughout the records' life cycle (from creation to permanent preservation), where

⁷ RUMSCHOTTEL (H.), The development of archival science as a scholarly discipline, In: *Archival Science*, 1, 2001, p. 145.

⁸ MULLER (S.), FEITH (J.A.), FRUIN (R.), *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven*, Groningen, 1898.

⁹ JENKINSON (H.), *A manual for archive administration*, London, 1922.

¹⁰ DURANTI (L.), Diplomatics: new uses for an old science, In: *Archivaria*, 28, 1989, Part I, p. 7-27; *Archivaria*, 29, 1989-1990, Part II, p. 4-17; *Archivaria*, 30, 1990, Part III, p. 4-20; *Archivaria*, 31, 1990-1991, Part IV, p. 10-25; *Archivaria*, 32, 1991, Part V, p. 6-24, *Archivaria*, 33, 1991-1992, Part VI, p. 6-24.

- InterPARES 1 was concerned with non-current records destined to permanent preservation,
- it will focus on records produced in new digital environments, experiential, dynamic, and interactive, where InterPARES 1 was concerned with records generated in databases and document management systems;
  - and its object will be records resulting from artistic, scientific and government activities, whereas InterPARES 1 was concerned with records resulting from administrative and legal activities."¹¹

Het door het project gehanteerde jargon leunt sterk aan bij de aloude opvattingen over archieven en hun functies. Het hedendaagse Neo-Jenkinsiaanse denken resulteerde in de creatie van normen, standaarden, criteria, vereisten, ... Denk bijvoorbeeld maar aan de recent goedgekeurde ISO-15489-norm. Het dwingen van de archivaris in een strikt gestandaardiseerd keurslijf vormt voor heel wat archivariissen de aanleiding tot kritische beschouwingen.

Eén auteur die tijdens het Internationaal Archiefcongres van 2000 heel wat ophef maakte, is Verne Harris. Terwijl het overgrote deel van de archiefwereld in de ban is van standaarden, plaatst Verne Harris, vanuit zijn Zuid-Afrikaanse context, vraagtekens bij dit 'positivistisch denken'.¹²

Ondanks het feit dat in Zuid-Afrika de strijd tegen apartheid gelukt is en dat deze maatschappij in belangrijke mate een veranderingsproces heeft ondergaan, stelt auteur dat archiefwetenschap nog steeds in positivistische zin is geformuleerd. Auteur verklaart nader wat hij hieronder verstaat. Ten eerste is de terminologie te éénduidig statisch opgesteld. Archief wordt beschouwd als een betrouwbare weergave van de realiteit. Is dit wel zo? Als documenten inderdaad de realiteit weergeven, waarom zijn ze dan zo gefragmenteerd. Archieven spreken niet voor zichzelf. Het verleden wordt beken door verschillende brillen, ook door de archivaris. De zwarte bevolking wordt nauwelijks tot niet gerepresenteerd in de zogenaamde 'officiële' documenten. Dit kwam zeer duidelijk tot uiting tijdens een werkwinkel georganiseerd door de Commissie voor de Teruggave van de Eigendom / Landrechten. In de Commissie kwam men tot de conclusie dat heel wat bewaard is gebleven van de documenten ten tijde van het apartheidsregime, maar dat er tegenstrijdige versies bestaan. Enerzijds de officiële versie vanwege de overheid, anderzijds de mondelinge traditie. Vragen naar de betrouwbaarheid van elk van deze informatiebronnen waren aan de orde tijdens de rechtszaken. Zonder dat hier een definitief eensluidend antwoord op geformuleerd kan of moet worden, zet dit wel aan om als archivaris na te denken over de fundamentele van het beroep. Een soortgelijk onderzoek werd uitgevoerd door Elisabeth Kaplan, maar dan met als onderwerp de representatie van vrouwen in archieven. Bij het lezen van die documenten, krijgt de lezer een niet zo fraai beeld van de vrouw ondanks het feit dat het 'officiële' documenten betreft. Minderheidsgroepen hebben het steeds moeilijk om erkend te worden door de meerderheid van de bevolking. Deze 'struggle for life' heeft ook zijn gevolgen op de creatie van de documenten en meer nog op de inhoud ervan.¹³

Beide auteurs zijn ervan overtuigd dat de rol van de archivaris niet uitsluitend één is van passieve of actieve bewaarder van 'officiële' documenten, gecreëerd door de aan de macht zijnde autoriteiten. Een soortgelijk beeld van de archivaris krijgen we in George Orwells' roman '1984'. Winston Smith, de archivaris in de wereld van '1984', heeft als taak het bewaren van de 'officiële', de door de regering erkende documenten. Maar hij weigert enkel de gestandaardiseerde documenten te bewaren en gedraagt zich eerder als dwarsligger. Naast het 'officiële' verhaal, bewaart en acquireert hij actief de documenten die voortvloeien uit de activiteiten van niet-erkende organisaties en personen die niet volgens de regels leven. De archivaris is dus in deze roman meer dan de tussenpersoon tussen de wet / het regime en het volk.

Klassiek archief versus hedendaags archief

Precies de reflectie over onze rol als archivaris in de samenleving is ingegeven door het postmoderne gedachtegoed. Niet zozeer om komaf te maken met de bestaande traditionele visies, maar om een genuanceerd antwoord te formuleren op de fundamentele vragen 'Wat is de functie van een archivaris in de samenleving?' en 'Waarom bestaan we als archivaris?'. De creatie, het bewaren, het ordenen en ont-

¹¹ Meer informatie over dit project is terug te vinden op: <http://www.interpares.org>

¹² HARRIS (V.), Claiming less, delivering more: a critique of positivist formulations on archives in South Africa, In: *Archivaria*, 44, 1997, p. 132-141. HARRIS (V.), Law, evidence and electronic records: a strategic perspective from the global periphery, In: *Comma, International Journal on Archives*, 2001, 1-2, p. 29-43.

¹³ KAPLAN (E.), We are what we collect, we collect what we are. Archives and the construction of identity, In: *American Archivist*, 2000, 63, p. 126-151.

sluiten van archieven zou een aanvaardbaar antwoord kunnen zijn. Maar het beschrijft de dagdagelijkse praktijk van een archivaris, niet de beweegredenen waarom de archivaris het doet. Tevens roept het een andere vraag op: "Wat zijn archieven?". Deze vraag trekt de laatste jaren de aandacht niet alleen van archivariissen, maar wordt meer en meer vanuit multidisciplinaire hoek bestudeerd. De 'officiële' definitie van een archiefstuk luidt: "document, ongeacht zijn vorm, naar zijn aard bestemd om te berusten onder de persoon, groep personen of organisatie die het heeft ontvangen of opgemaakt uit hoofde van zijn of haar activiteiten, zijn of haar taken of ter handhaving van zijn of haar rechten".¹⁴ Deze definitie leunt sterk aan bij de opvatting dat "archieven" het bewijs vormen van een bepaalde handeling. Zoals eerder aangegeven in de publicaties van Harris, is dit niet steeds de getrouwe weergave van de maatschappelijke situatie, maar eerder van een officiële / gestandaardiseerde realiteit. Tevens is deze definitie voornamelijk van toepassing op archieven in een papieren context, maar wat met documenten in een digitale context? In dit verband is het interessant te verwijzen naar de theoretische reflecties van McKenzie Owen.¹⁵ In diens werk spreekt hij van 'het einde van het document' en van 'intelligente documenten'. Hiermee worden die documenten bedoeld die in tegenstelling tot de papieren documenten, gekenmerkt door vastliggende vormelijke elementen, vervangen worden door steeds veranderende structuren. Denk bijvoorbeeld aan teksten op het internet met hyperlinks. Is het document datgene wat je ziet op het scherm of bevat dit ook de teksten die vervat zijn in de hyperlinks en zo ja hoever moet je hierin gaan? Dit is slechts één voorbeeld van wat McKenzie Owen 'intelligente documenten' noemt. Van een heel ander niveau zijn documenten die opgebouwd zijn uit onderliggende databases. In de huidige digitale context zijn documenten vaak verrijkt met grafieken, waarvan de gegevens terug te vinden zijn in databases. Databases die door verschillende mensen beheerd en gemanipuleerd kunnen worden. Eens een aanpassing in de databank gebeurd is, dan verandert ook de grafiek. De reflectie over en de studie van het concept 'archief' is geen louter archivalisch discours. Ook in de hedendaagse kunst, clichématig de tegenpool van het 'oubollige' archief, wordt hierover gereflecteerd. In een recent verschenen artikel met bespiegelingen over hedendaagse kunsttentoonstellingen, wordt een onderscheid gemaakt tussen het "klassiek" en het "hedendaags" archief. Het klassieke archief kan getypeerd worden als statisch, objectiverend en dwingend. Het klassieke archief representeert de macht en staat in het teken van de controle, het vastleggen van gegevens en beheersen van personen waarnaar de gegevens verwijzen. Het meent de waarheid in pacht te hebben. Het hedendaagse archief daarentegen legt het leven niet vast in een definitieve ordening. Het hedendaagse archief is het leven, even grillig, onnavolgbaar, onverwacht en ondoorgroendelijk. Verder in het artikel wordt gesteld dat het klassieke archief zijn langste tijd gehad heeft. Het archief zal steeds minder gewijd zijn aan de herinnering, die mensen vastzet in van bovenaf bepaalde identiteiten. De toekomst is aan 'the archive of aspiration'.¹⁶ Recente archivalistische literatuur is niet vreemd aan dit discours. "Archief" is een dynamisch begrip: het zijn die stukken die we overgeleverd hebben gekregen van onze voorgangers, maar ook die stukken die momenteel gecreëerd worden en doorgegeven worden aan de toekomstige generaties. De verhalen en de sporen in en rond de documenten verruimen de opvatting over archieven als fysieke objecten. Archieven dragen meerdere betekenissen in zich eerder dan dat ze een getrouwe weergave zijn van de realiteit. Het deconstrueren van deze verhalen en sporen om zodoende de betekenissen te kennen, vormt een interessante uitdaging voor de documentbeheerders. Niet alleen het achterhalen van de betekenissen op het moment van documentcreatie is daarbij belangrijk, maar ook op de momenten dat iemand een (afgesloten) document raadpleegt en dus 'activeert', worden er extra dimensies toegekend aan dat document. Juist dit proces verdient de aandacht van de archivaris. Concepten als product, zijn, statisch, tekst, universele waarden worden stilaan vervangen door nieuwe begrippen zoals proces, wording, dynamisch, context en reflectie over tijd en ruimte. Deze vormen de basis voor een nieuw conceptueel paradigma. Met andere woorden: een omschakeling in onze beschouwing van archieven als afgesloten fysieke objecten naar archieven als bronnen voor creatief denken dringt zich op. Archieven spelen inderdaad een belangrijke rol in de creatie van het maatschappelijke geheugen.¹⁷ De vermenigvuldiging, en niet de deconstructie, aan betekenissen van het concept 'archief' heeft zijn impact op de wijze waar-

¹⁴ DEN TEULING (A.) (red.), *Archiefterminologie voor Nederland en Vlaanderen*, 2002, nr. 8.

¹⁵ Voor een uitgebreide kennismaking met diens werk, raadpleeg: <http://cf.hun.uva.nl/bai/jmackenzie/>

¹⁶ RUYTERS (D.), Atlas met ambitie, In: *Metropolis M*, 2003, nummer 2, p. 11.

¹⁷ Hierna volgt een niet-exhaustieve lijst met publicaties, die als eye-opener kunnen fungeren: BROTHMAN (B.), The past that archives keep: memory, history, and the preservation of archival records, In: *Archivaria*, 51, 2001, p. 48-80. COOK (T.), Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts, In: *Archival Science*, 1, 2001, p. 3-24. KETELAAR (E.), Tacit narratives: the meanings of archives, In: *Archival Science*, 1, 2001, p. 131-141. MACNEIL (H.), Trusting records in a postmodern world, In: *Archivaria*, 51, 2001, p. 36-47.

op we ons werk concipiëren. Later zal ingegaan worden op de praktische gevolgen van dit denken, eerst wordt de fundamentele vraag waarom we als archivaris doen wat we doen behandeld. Om deze vraag te beantwoorden kunnen we gebruik maken van het bijzonder interessante denkkader van prof. Ketelaar.¹⁸ In dit kader wordt het werk van de archivaris opgedeeld in drie stadia:

1° Archiviliseren: aan de vastlegging gaat de archivilisering vooraf: de bewuste of onbewuste keuze om iets in aanmerking te laten komen voor archivering.

2° Archiveren: de keuze van een methode om over te gaan tot archiveren.

3° Archief: het uiteindelijk vastleggen van de gegevens in een archief.

Dit procédé kan het best vergeleken worden met het maken van een foto. Eerst wordt in overweging genomen of men een bepaalde plaats, persoon of evenement al dan niet op beeld vastlegt. Eens men de beslissing heeft genomen een foto te maken, dient de methode gekozen te worden. Gaat men bijvoorbeeld de foto in zwart/wit of in kleuren maken. Als ook hier een beslissing in is genomen dan kan de foto uiteindelijk gemaakt worden. Op het eerste zicht lijkt dit een eerder omslachtige en nutteloze denkoefening, maar anderzijds kunnen door het deconstrueren en uiteenraffelen van bepaalde processen fundamentele inzichten verworven worden. In een moderne archivalistische context is de overweging of de archivering voornamelijk ingegeven door de betrachting: de bewaring van authentieke bewijskrachtige documenten. De controle over de documentcreatie en het eenduidig vastleggen van gegevens is de hoofdbekommernis. Instrumenten hiertoe zijn standaarden, criteria, normen, richtlijnen en vereisten (= archiveren). Resultaat is vaak de creatie van standaarddocumenten of -formulieren die volgens regels zoals die door de hiërarchie opgesteld zijn, dienen opgemaakt te worden. Postmoderne archieftheoretici, zoals eerder aangegeven, plaatsen vraagtekens bij deze stellingname. Postmoderne kaders doen het unieke karakter van ons beroep inzien, voornamelijk de actieve creatie van een individueel, collectief en maatschappelijk geheugen (= archiviliseren). Dit uitgangspunt verschilt in belangrijke mate van de moderne opvatting over archiveren. Net zoals bijvoorbeeld Verne Harris, gaat de archivaris niet alleen 'officiële' documenten acquireren, beschrijven en ontsluiten, maar ook de niet volgens de procedures opgestelde documenten als belangrijke meerwaarde voor het archief bewaren. Het doel is daarbij niet te willen pretenderen een volledig en getrouw beeld van de realiteit te scheppen voor huidige en toekomstige generaties, wel het 'officiële' karakter van een archief te nuanceren.

Conclusie

Archivarissen hoeven zich dus niet exclusief bezig te houden met het bewaren van documenten, maar ze kunnen een 'breder' maatschappelijk engagement vervullen door het publiek uit te dagen mee of meer betekenis aan archieven te geven.¹⁹ Het postmoderne gedachtegoed zet de archivaris aan de sectorgedefinieerde concipiëring van 'archief' te doorbreken. Wat zijn immers de archieven zonder de verhalen en sporen van diegene die archieven creëren en raadplegen? Immers, archieven zijn fysiek gezien afgesloten gehelen, maar mentaal zijn zij van, voor en door het volk?²⁰ Het heeft de orde van de klassieke definiëring overstegen door volkomen democratisch te zijn. Alles en iedereen is welkom. Het voortdurend (re)vitaliseren van de archieven en zijn betekenissen is de belangrijkste uitdaging voor een (postmoderne) archivaris. Archieven zijn geen eindproduct, maar zijn een proces, een werkwoord of een motor in de creatie van ons geheugen. De taak van de archivaris is momenteel misschien minder de archivering van documenten, maar wel de archi-vitali-sering van deze documenten. Deze verruimde betekenis van archieven en de rol van de archivaris, impliceert een herdenken van onze praktijk.

¹⁸ KETELAAR (E.), Tacit narratives: the meanings of archives, In: *Archival Science*, 1, 2001, p.132-133.

¹⁹ BROTHMAN (B.), Orders of value: probing the theoretical terms of archival practice, In: *Archivaria*, 32, 1991, p. 90-92.

²⁰ KETELAAR (E.), Archives of the people, by the people, for the people, In: KETELAAR (E.), *The archival image. Collected essays*, Hilversum, 1997, p. 15-26.

COLOFON

De postmoderne archivaris is een eerste artikel in de digitale reeks CBV – Cahiers, gepubliceerd in 2003 op www.culturelebiografie.be, de website van Culturele Biografie Vlaanderen vzw, steunpunt voor archiefinstellingen, erfgoedcellen en musea.

AUTEUR

Patrick Van Den Nieuwenhof, consulent ADB

UITGAVE

Culturele Biografie Vlaanderen vzw
Huis den Rhyn
Hofstraat 15
2000 Antwerpen

© 2003, Culturele Biografie Vlaanderen vzw en de auteur

